

ОЦІНКА РЕЗУЛЬТАТІВ ДІЯЛЬНОСТІ СТРАХОВОЇ КОМПАНІЇ

В статті зроблена спроба систематизації показників, які характеризують особливості діяльності страхової компанії як фінансового інституту.

Постановка проблеми. Оцінка й контроль функціонування страхової компанії повинні здійснюватись на основі відповідних показників, які, характеризуючи різні сторони діяльності страховика, можуть бути надійним інструментом управління. Вивчення наукових розробок в області оцінки діяльності страхових компаній показало, що поки передчасно говорити про будь-яку цілісну систему показників оцінки результатів управління діяльністю страховика. Така система поки не розроблена, що і обумовлює подальший пошук ефективних рішень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Труднощі розробки цілісної системи показників оцінки діяльності страхової компанії обумовлені тим, що в теперішній час в різних вітчизняних виданнях робляться спроби викладання закордонного досвіду оцінювання діяльності страховика. У зв'язку з тим, що в різних країнах одні й тіж показники відомі під різними назвами, у вітчизняній практиці деякі показники зустрічаються під різними назвами, що ускладнює їх ефективне застосування. Дискусійним є питання про кількість показників, які всебічно розкривають зміст діяльності страхової компанії. У цьому зв'язку необхідно із усього різноманіття вибрати найбільш суттєві показники оцінки результатів діяльності страхової компанії і, на цій основі, визначити узагальнюючі показники.

Постановка задачі. Метою статті є визначення комплексної системи показників оцінки результатів управління діяльністю страхової компанії, які б характеризували фінансові результати діяльності і фінансовий стан страховика.

Викладення основного матеріалу. Фінансови результат – це наслідок

фінансово-господарської діяльності. Він характеризується розміром засобів компанії, їх розміщенням і джерелами утворення, залежить від організації страхової справи, реалізації страхових продуктів та прибутку. Фінансовий результат компанії – це показник її фінансової конкурентоспроможності, виконання зобов'язань перед державою та іншими учасниками страхових правовідношень.

Фінансовий стан страхової компанії як комплексне поняття, що є наслідком взаємодії усіх елементів системи фінансових відносин компанії, визначається сукупністю господарських факторів і характеризується системою показників, які відображають наявність, розміщення і використання фінансових ресурсів. Тому під фінансовим станом компанії розуміють її спроможність фінансувати свою діяльність. Оптимізація фінансового стану є однією з умов успішного розвитку компанії у майбутньому, а погіршення фінансового стану свідчить про загрозу її можливого банкрутства.

Фінансова діяльність страхової компанії базується на фінансовому плані, полягає в організації поповнення, руху та використання коштів за цільовим призначенням, плануванні фінансових ресурсів, контролю за їх використанням.

Фінансові ресурси страхової компанії постійно знаходяться у русі і в часовому аспекті являють собою фінансові потоки. Внаслідок різноманітності видів діяльності кругообіг коштів страхової компанії являє собою взаємодію декількох відносно самостійних грошових потоків. Рух грошових коштів страхової компанії розділено по сферам її діяльності:

1. Поточна страхова діяльність. Включає страхові платежі, доходи, витрати і інші потоки грошових коштів, які пов'язані із операціями страхування, співстрахування та перестрахування.

2. Інвестиційна діяльність включає рух грошових коштів, пов'язаних із купівлею і продажем цінних паперів, нерухомого майна і інших інвестиційних активів.

3. Фінансова діяльність охоплює рух грошових коштів, які обслуговують випуск акцій і викуп раніш проданих акцій, одержання позик і погашення заборгованості.

Таким чином, специфіка діяльності страхової компанії обумовлює необхідність визначення системи певних показників, які характеризують особливості діяльності страхової компанії.

При оцінці фінансових результатів діяльності страхової компанії як об'єкта

господарювання використовуються такі показники:

1. „Статутний капітал” визначає розмір сплаченого статутного фонду та характеризує виконання страховиком вимог законодавства України.

2. „Власний капітал” – це сума капіталу, вільного від зобов’язань компанії, яка виступає додатковою гарантією зобов’язань при відхиленні їх від розміру розрахункових величин.

3. „Основні засоби” характеризують розмір залишкової вартості власних та одержаних на умовах фінансового лізингу об’єктів, які віднесені до складу основних засобів страхової компанії.

4. „Кількість укладених договорів” застосовується для характеристики страхового портфеля і рівня охоплення страхового поля, попиту на страхову послугу, визначення місця страхової організації на страховому ринку. Цей показник доцільно розглядати в динаміці.

5. „Страхові платежі” характеризують величину коштів, одержаних страховиком за договорами страхування та перестраховування. Даний показник визначається в цілому по компанії, по окремим видам страхування і у розрахунку на один договір.

6. „Страхові виплати” характеризують розмір коштів, фактично сплачених компанією по страховим випадкам. Важливим моментом аналіза є визначення відхилень фактичних розмірів виплат від планових і встановлення причин цих відхилень.

7. „Сукупні доходи страхової компанії”. Цей показник розглядається у динаміці. При цьому вивчається його склад, структура і фактори збільшення (зменшення). Доходи (виручка) страхової компанії відрізняються різноманітністю, мають свою специфіку і поділяються на три групи: доходи від власне страхової діяльності, доходи від інвестиційної та фінансової діяльності, тобто пов’язані із інвестуванням і розміщенням тимчасово вільних коштів (як власних, так і коштів страхових резервів) і інших доходів від звичайної господарської діяльності.

8. „Сукупні витрати страхової компанії” включають:

- виплати страхових сум та страхових відшкодувань за договорами страхування й перестраховування;
- витрати на обслуговування процесу страхування і перестраховування;
- витрати на утримання страхової компанії. Цей показник розглядається у динаміці.

9. „Прибуток у тарифах”. Цей показник розглядається як заздалегідь розрахований елемент навантаження, яке складається із витрат страхувальника по веденню страхової справи і прибутку страховика. Навантаження як специфічний елемент ціни страхової послуги (брутто-ставки) являє собою тарифну ставку, по якій укладаються договори страхування. Брутто-ставка складається із двох елементів: нетто-ставка (ціна страхового ризику, призначена для встановлення певних розмірів страхового й резервного фондів, які відображають перерозподільчі відносини у страхуванні) і навантаження.

10. Прибуток від інвестиційної діяльності являє собою різницю між доходами і витратами, пов'язаними із інвестиційною діяльністю.

11. „Фактичний прибуток” являє собою різницю доходів за звітний період і понесених витрат страховика. Крім цього, на його величину впливають результати інвестиційної діяльності страховика.

12. Чистий прибуток характеризує фінансовий результат діяльності страхової компанії за вирахуванням податків і обов'язкових платежів у державний бюджет.

13. „Страхові резерви” характеризують забезпечення страховою компанією майбутніх виплат страхового відшкодування та діляться на: резерв незароблених премій, резерв збитків для страхових компаній, які здійснюють ризикові види страхування, та резерви зі страхування життя для страхових компаній, які здійснюють страхування життя. При аналізі цього показника розглядається його динаміка, склад, структура відповідальності.

До відносних показників оцінки фінансових результатів діяльності страхової компанії доцільно віднести наступні десять показників.

Основними відносними показниками фінансових результатів виступають показники рентабельності, оскільки саме ці показники відображають співвідношення прибутку з витратами, обсягами діяльності і т.п. Зараз в літературі немає однозначної думки з приводу конкретних показників, які характеризують рентабельність діяльності страхової компанії. Зокрема Т.А.Федорова виділяє наступні показники рентабельності: загальний показник рентабельності, який на її думку, можна визначити двояким чином: як відношення бухгалтерського прибутку до власного капіталу або, як відношення прибутку від страхової діяльності до суми витрат і відрахувань; рентабельність інвестиційної діяльності і рентабельність активів. Рентабельність інвестиційної діяльності, на думку Т.А.Федорової, розраховується відношенням прибутку від

інвестиційної діяльності до страхових резервів. Але Л.І.Гінзбург вважає, що цей показник повинен визначатися як відношення доходів від інвестування коштів страхових резервів (власне прибуток від інвестиційної діяльності) до середньої величини короткострокових і довгострокових фінансових вкладень і цінних паперів. Цей же автор виділяє показник загальної рентабельності капітала і чистої рентабельності капітала. У першому випадку для його визначення розраховується відношення бухгалтерського прибутку до середньої вартості майна, в другому – відношення чистого прибутку до середньої вартості майна. При такому підході ці показники дублюють показник рентабельності активів.

На думку Н.П.Сахарової, показники рентабельності страхової компанії включають рентабельність страхової послуги, рентабельність продаж і рентабельність страхової справи. На нашу думку із всього розмаїття поглядів на проблему оцінки фінансових результатів доцільно виділити найбільш суттєві:

а) рентабельність страхової послуги:

$$P_{\text{пос}} = \frac{P_{\text{факт}}}{B} \times 100 \%;$$

де: $P_{\text{факт}}$ – фактичний прибуток;

B – витрати страхової компанії.

б) рентабельність продаж:

$$P_{\text{пр}} = \frac{P_{\text{чис}}}{C_{\text{пл}}} \times 100 \%;$$

де: $P_{\text{чис}}$ – чистий прибуток;

$C_{\text{пл}}$ – страхові платежі.

в) рентабельність страхової справи:

$$P_{\text{сс}} = \frac{P_{\text{тар}}}{BBC} \times 100 \%;$$

де: $P_{\text{тар}}$ – прибуток у тарифах;

BBC – витрати на ведення справи.

г) рентабельність інвестиційної діяльності:

$$P_{\text{інв}} = \frac{P_{\text{інв}}}{CP} \times 100 \%;$$

де: $P_{\text{інв}}$ – прибуток від інвестиційної діяльності;

CP – страхові резерви.

д) рентабельність активів:

$$P_{\text{акт}} = \frac{\Pi_{\text{вмс}}}{A} \times 100 \%;$$

де: А – середньорічна вартість активів.

е) рентабельність власного капіталу

$$P_{\text{к}} = \frac{\Pi_{\text{вмс}}}{\text{ВК}} \times 100 \%;$$

де: ВК – власний капітал.

Особливість визначення цих показників рентабельності є те, що в кожному конкретному випадку для розрахунку використовується певний вид прибутку страхової компанії.

Зазначені показники рентабельності розглядаються двояко: з однієї сторони, ці показники використовуються для оцінки фінансових результатів діяльності страхової компанії, з другої – вони є показниками, які характеризують один із аспектів фінансового стану страховика.

Важливими відносними показниками є рівень витрат і рівень виплат. Рівень витрат відображає співвідношення суми страхових виплат на ведення справи і загальної суми страхових платежів.

Рівень страхових виплат характеризує суму страхових виплат, що припадає на одиницю отриманого страхового платежу. Цей показник розраховується в цілому по компанії і за рахунок аналізу динаміки цього показника визначаються критичні моменти, які потребують захисних дій з боку менеджменту компанії. Для більш детального аналізу окремого виду страхування доцільно використовувати показник страхових виплат по окремим видам страхування. Це дає змогу оцінити збитковість того чи іншого виду страхування і забезпечити належне корегування у процесі його стимулювання.

Немаловажним при оцінці фінансових результатів є визначення структури прибутку. Доцільно визначати долю прибутку від страхової і окремо від нестрахової діяльності. Така її структура обумовлена існуванням доходів і витрат, не пов'язаних із основним видом діяльності страхової компанії.

Таким чином, показники фінансових результатів діяльності страхової компанії являють собою вихідну інформацію для оцінки функціонування страховика і контролю реалізації вибраної стратегії. Вони дозволяють виявити малоефективні і збиткові види страхування і визначити напрямки підвищення їх ефективності.

Показники оцінки фінансового стану страхової компанії по загальній

методиці включають чотири групи показників: показники рентабельності, показники платоспроможності, показники ділової активності і показники фінансової стійкості.

Перша група показників розглянута вище. Показники ліквідності характеризують платоспроможність організації. А.Г.Гінзбург включає в цю групу два коефіцієнти: коефіцієнт загальної ліквідності (покриття) і коефіцієнт абсолютної ліквідності.

Коефіцієнт загальної ліквідності (ЗЛ) характеризує достатність ресурсів компанії, які можуть бути використані для погашення поточних зобов'язань. Розраховується по формулі:

$$\text{ЗЛ} = \frac{\text{ОА}_i + \text{ВМП}_i}{\text{ЗП}_i},$$

де: ОА_i – оборотні активи у i -му періоді;

ВМП_i – витрати майбутніх періодів у i -му періоді;

ЗП_i – загальна сума пасивів у i -му періоді.

Цей коефіцієнт показує, скільки грошових одиниць оборотних активів припадає на кожну грошову одиницю поточних зобов'язань. Критичне значення коефіцієнта 1,0. При коефіцієнті загальної ліквідності $<1,0$ компанія має неліквідний баланс.

Коефіцієнт абсолютної ліквідності (АЛ) показує, яка частка зобов'язань компанії може бути сплачена негайно:

$$\text{АЛ} = \frac{\text{ЛА}_i}{\text{ЗП}_i},$$

де: ЛА_i – ліквідні активи у i -му періоді.

Цей коефіцієнт повинен бути не менше за 0,2.

На нашу думку, цю групу показників доцільно доповнити коефіцієнтом фінансової спроможності і коефіцієнтом платоспроможності.

Коефіцієнт фінансової спроможності (ФС) характеризує платоспроможність страхової компанії щодо виконання своїх зобов'язань за страховими виплатами. Розраховується по формулі:

$$\text{ФС} = \frac{P_i + \text{НА}_i}{\sum \text{СВ}_i},$$

де: P_i – сума страхових резервів на кінець i -го періоду;

НА_i – нетто-активи за i -й період;

CB_i – сума страхових виплат за i -й період.

Зниження цього коефіцієнта за звітний інтервал часу свідчить про зниження фінансових можливостей компанії зі своєчасного розрахунку за страховими виплатами.

Коефіцієнт платоспроможності (розраховується за методикою ЄС) – дає оцінку загальної платоспроможності страхової компанії на перспективу. Згідно з вимогами методики ЄС, рівень цього коефіцієнта не повинен бути менше ніж 0,1. Зменшення цього коефіцієнта нижче контрольного рівня свідчить про суттєвий ризик неможливості страхової компанії вчасно розрахуватися із своїми зобов'язаннями у майбутньому.

Група показників ділової активності включає показники оборотності, які мають велике значення для оцінки фінансового стану організації – загальна оборотність активів, оборотність власного капіталу, оборотність банківських активів, оборотність оборотних активів. Це обумовлено тим, що із збільшенням швидкості оборота капіталу збільшується прибуток, який надходить від операцій страхування, інвестиційної та іншої діяльності.

Показники фінансової стійкості представлені двома коефіцієнтами: коефіцієнтом автономії і коефіцієнтом співвідношення позикових і власних коштів. Ці коефіцієнти доповнюють один одного.

Аналіз діяльності страхової компанії на базі комплексної системи показників дозволяє розкрити невикористані внутрішні резерви, реалізація яких сприяє прискоренню розвитку страхової компанії.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Ефективне управління страховою компанією потребує системного підходу до економічного аналізу господарської діяльності на базі аналітичних і синтетичних показників оцінки результатів роботи страховика. Комплексна система оцінки результатів управління діяльністю страхової компанії поки не розроблена. Нами зроблена спроба систематизації оцінки результатів діяльності страхової компанії, застосування якої дає змогу:

- виявити резерви поліпшення фінансового стану;
- об'єктивно оцінити раціональне використання усіх видів фінансових ресурсів;
- своєчасно вжити заходи щодо підвищення платоспроможності страхової компанії;

- забезпечити обґрунтоване планування фінансового оздоровлення компанії.

Список літератури

1. *Гинзбург А.И.* Экономический анализ. – СПб: Питер, 2003.
2. *Гаспарян А.Э.* К вопросу оценки результатов: управление деятельностью страховой компании // *Страховое дело.* – 2007. - №6.
3. *Охрименко О.О.* Страховий захист: менеджмент, маркетинг, економіка бізнесу. Навчальний посібник. – К.: Міжнародна агенція „Vee Zone”, 2005.
4. *Страхование / Под ред. Т.А.Федоровой.* – 2-е изд. перераб. и доп. – М.: Экономист, 2005.
5. *Сахирова Н.П.* Страхование. – М.: ТК Велби, Изд-во Проспект, 2006.